

ASPECTE DIN VIAȚA SAVANTULUI GHEORGHE MUNTEANU-MURGOCI

Rezumat: Dobrogea, prin compoziția sa geologică și prin spațiul pe care îl ocupă în cadrul piemontului carpatic și al ariei geologice regionale a Mării Negre, a determinat cercetări geologice fundamentale, teoretice, solicitând participarea specialiștilor străini și români, cu studii stratigrafice, mineralogice și tectonice, interesați de realizarea unor sinteze regionale. Unul dintre aceștia a fost Gheorghe Munteanu-Murgoci, membru corespondent al Academiei Române, eminent geolog, pedolog și geograf, pionier al științei românești. El a fost un promotor al mișcării naționale, care a avut ca realizare de vârf crearea statului național unitar. Activitatea științifică a lui Gheorghe Munteanu-Murgoci a urmat două direcții: geologie-mineralogie-petrografie și studiul solurilor din România. După perioada sarmatică, întreaga Dobrogea a ieșit din apele Mării și a rămas până astăzi un continent. În ceea ce privește vârsta teraselor, concluzia la care s-a ajuns referitor la terasa superioară îi aparține lui Gh. Murgoci, care, pentru prima dată, pe baza analizei pietrișului și, mai ales, a nisipului adus de râuri din Carpați, dar și din Balcani, a arătat că Dunărea nu exista în acea parte. Odată cu formarea Câmpiei Române ca uscat, se individualizează și cursul Dunării.

Cuvinte-cheie: Dobrogea, Gheorghe Munteanu Murgoci, geologie, mineralogie, Coasta de Argint.

De-a lungul evoluției paleogeografice, modul de poziționare și altitudinea zonelor continentale s-au tot schimbat, pe fondul deschiderii și închiderii bazinelor oceanice și a formării și eroziunii zonelor montane. Nivelul marin variază continuu, datorită schimbării topografiei, prin schimbarea volumului oceanelor și a bilanțului hidrosferei, deși volumul de apă la nivel planetar rămânând relativ stabil. Structura continentelor conține regiuni cutate (orogene)¹, scuturi (socluri cutate)² și platforme (soclu cutat acoperit de cuverturi sedimentare)³.

Între Carpați și Dobrogea, pe de o parte, și Munții Balcani, pe de alta, este conturată o arie rigidă denumită Platforma Moesică⁴. Formațiunile muntoase din Dobrogea de Nord reprezintă rămășițele unui lanț al Munților Balcani, în care forțele tangențiale orogenetice au fost activate în trei rânduri și, prin geneza Carpaților, are legătură cu aceștia. După perioada sarmațiană⁵ întreaga Dobrogea s-a ridicat din apele mării, rămânând zonă continentală până azi⁶.

* Costin SCURTU: dr. Muzeul Militar Național „Regele Ferdinand I”-Filiala Constanța / Asociația Culturală „Astra Dobrogeana”; e-mail: scurtucostin@yahoo.com

¹ Structura continentelor se referă la modul în care scoarța terestră este stratificată și alcătuită din punct de vedere geologic și tectonic. **Lanțurile muntoase (Orogene):** Zone active sau recente unde plăcile tectonice s-au ciocnit, ducând la deformații tectonice majore, tăierea și înălțarea scoarței. <https://dexonline.ro/definitie/orogen/definitii>

² Scuturi (socluri cutate) sunt zonele cele mai vechi și mai stabile ale continentelor din punct de vedere tectonic (formate în Precambrian).

³ Cuverturile s-au format prin acumularea depozitelor pe fundul fostelor mări sau lacuri.

⁴ Platforma Moesică se întinde pe teritoriul României și se împarte în trei compartimente (valah, sud-dobrogean și central-dobrogean).

⁵ În perioada sarmatică (13 - 9 milioane de ani), regiunea actuală a Mării Negre făcea parte din **Marea Sarmatică** (sau Paratethys), un imens lac interior cu apă salmastră, care se întindea de la Alpi până în Asia Centrală.

⁶ Dobrogea intră în zona regiunilor periferice mării calote glaciare din nord, care, în extremitatea sa maximă s-a apropiat mult de Marea Neagră, - până la Kiev - și care, dacă în Scandinavia a determinat o scufundare a scoarței terestre sub greutatea

„Dobrogea, cât este de mică, are în ea – scria Nicolae Iorga – și în aspectul ei geografic și în trecutul istoric, patru lumi deosebite: două lumi de apă, și, indiferent de munții cari sunt ici și colo, de o formație cu totul deosebită decât a munților vecini, la mijloc un drum. Totdeauna, cine a fost pe malul stâng a trecut și pe malul drept. Așa sunt apele; ele cheamă aceeași populație pe amândouă apele; nu sunt ape așa de grozave, încât să împiedice pe cineva a trece pe malul celălalt”⁷.

Un efect al înălțării și eroziunii diluviale sunt terasele dunărene, care au fost determinate ca vârstă de savantul Gheorghe Munteanu-Murgoci, și au fost puse în legătură cu mișcările epirogenetice dobrogene. Aceste terase dunărene se termină în părțile Brăilei. Această denivelare între platforma balcanică și Câmpia Română, a fost urmată în deluviu de o înălțare, egală după calculele lui Gheorghe Munteanu-Murgoci, pe ambele maluri dunărene, care arată că terasele se află la aceeași înălțime deoparte și alta. Treptat, terasele de sub malul dobrogian au dispărut cu desăvârșire, în schimb ele se păstrează bine pe malul stâng, unde ating o lărgime considerabilă. În ce privește vârsta teraselor, concluzia la care s-a ajuns referitor la terasa superioară se datorează lui Gheorghe Munteanu-Murgoci, care arăta pentru prima dată, pe baza analizei pietrișului și mai ales a nisipului adus de râurile din Carpați și Balcani, că Dunărea nu exista în acea parte⁸.

În diluviu, când Dobrogea era supusă înălțării, cursul Dunării a fost schimbat, împins de apele mării, care înaintaseră, prin delta actuală și pe lunca Dunării, un golf. Zona de șelf de mică adâncime (cca 200 m adâncime) din fața Dobrogei și a Odesei era o câmpie costieră aridă, dominată de insula Șerpilor, pe atunci o colină, la apusul căreia curgea râul basarabean Cogâlnicul, iar la răsărit era Nistrul. Datorită surpării malurilor de loess s-au format terasele de surpare, care se pot vedea la Constanța, mai ales în stațiunea Eforie și Tuzla⁹.

Fără excepție, toate văile dobrogene au ajuns cu fundurile lor primitive sub nivelul Mării. Țărmlul Dobrogei a căpătat astfel un aspect mult mai complicat ca în diluviu. Treptat, golfurile au fost blocate cu fâșii înguste de nisip, fiind transformate în limane (Mamaia, Tașaul, Techirghiol). Mișcările epirogenetice nu au avut un ritm constant. Dintre unitățile de platformă înălțarea cea mai pronunțată este în platforma Dobrogei de Sud. În Holocen, odată cu formarea cursului Dunării, se individualizează ca uscat Câmpia Siretului inferior și teritoriul actual al Deltei Dunării, iar în ultimele două milenii se încheie fostul golf al Mării Negre rezultând sistemul lagunar Razim-Sinoie.

Particularitățile evoluției geotectonice a Dobrogei au implicații asupra condițiilor hidrogeologice, ce derivă din variabilitatea areală și pe verticală a faciesurilor petrografice, grosimea depozitelor, natura contactelor între ele, prezența formațiunilor capabile să înmagazineze volume importante de apă, legăturile laterale sau verticale între sursele acvifere¹⁰.

Dobrogea, prin alcătuirea ei geologică și spațiul pe care îl ocupă în cadrul vorlandului carpatic și în zona geologică regională a Mării Negre, a determinat cercetările geologice fundamentale, teoretice, solicitând participarea specialiștilor străini și români cu studii stratigrafice, mineralogice, tectonice, interesați de realizarea unor sinteze regionale.

enormă a masei de gheață, în schimb, în regiunile periferice a determinat o înălțare, cauzată probabil de o înceată migrare de magmă subcrustală de sub regiunea acoperită de calota glaciara. *Dobrogea - Cincizeci de ani de viață românească 1878-1928*, în „Analele Dobrogei”, Anul IX, Vol. I, director C. Brătescu, Cultura Națională, București, 1928, p. 18.

⁷ Stoica Lascu, *Geopolitică regională – Dobrogea de Sud în contextul anului 1913. Mărturii de epocă*, în „Analele Universității „Ovidius”. Seria Istorie”, Volumul 4/2007, Ovidius University Press, Constanța, 2010, p. 45; N. Iorga, *Istoria Dobrogei*, în „Dobrogea Românească”, lucrare îngrijită de Elsa și G. Dimitriu-Serea, Editura „Acțiunea Românească”, București, f.a. /1940/, p. 15.

⁸ *Dobrogea - Cincizeci de ani de viață românească*, ..., p. 21.

⁹ *Ibidem*, pp. 23, 26.

¹⁰ Gh. Papuc, *Aprovizionarea cu apă a Cetății Tomis în epoca romană și romană târzie*, Editura Ex Ponto, Constanța, 2005, p. 17.

Unul dintre ei a fost Gheorghe Munteanu-Murgoci (20 iulie 1872, Brăila - 5 martie 1925, București), membru corespondent al Academiei Române, eminent geolog, pedolog și geograf, deschizător de drumuri în știința românească.

Creația științifică a lui Gheorghe Munteanu-Murgoci a urmat două orientări: geologia-mineralogia-petrografia și studierea solurilor din România¹¹. Pentru acestea a lucrat în regiuni din Vechiul Regat, Dobrogea prebalcanică, Transilvania, Timoc și Basarabia, pentru care a elaborat monografii excepționale¹².

Octavian Moșescu (1894-1982), fost primar al Balcicului în două rânduri, (1931-1932 și 1938-1940), editor și mare colecționar de artă, un susținător al artiștilor, a scris lucrarea intitulată „Oaspeți de altă dată”¹³. În capitolul „Acolo în golful de argint”¹⁴, povestește despre întâlnirea sa cu savantul de renume mondial Gheorghe Munteanu-Murgoci.

Pentru că s-a vorbit de locul nașterii, savantul Gheorghe Munteanu-Murgoci avea să povestească despre locul unde a copilărit: „Eu sunt coborâtor din Bisoca¹⁵ și rădăcinile neamului meu sunt înfipte adânc în satele din jur. Sunt neam de mocani păstori care au trecut Carpații înainte cu câteva sute de ani. Tatăl meu, cioban, a plecat din Bisoca cu turma de oi, în căutare de pășune în bălțile Brăilei. Eu sunt născut pe drum, într-o căruță, având coviltir cerul cu stele și călăuză Steaua Polară. De aceea îmi place drumeția”¹⁶.

Tatăl viitorului savant, Radu Murgoci, cu gradul de sergent, a luptat în Războiul de Independență de la 1877 și a fost decorat cu Medalia Comemorativă rusă a războiului 1877-1878, decernată de țarul Alexandru al II-lea, în 1878, luptătorilor cu merite deosebite în război; a primit și decorațiile românești Virtutea Militară, Crucea „Trecerea Dunării” și Medalia Apărătorii Independenței¹⁷.

Actul de naștere al geologului înregistrat sub numărul 828, în Registrul Stării Civile din Brăila¹⁸, acolo unde era și stabilit domiciliul părinților, în care se menționează că Gheorghe Murgoci s-a născut în orașul Brăila, la casa părinților săi din strada Raionului, culoarea roșie, fiu al lui Radu Murgociu, de 28 de ani și Anei Eustina (botezată Iustina) Murgoci, de 23 de ani, născută Olteanu, din localitatea Dârste de lângă

¹¹ O viață pentru o idee. Gheorghe Munteanu-Murgoci, în „Arhiva TVR”, redactor Dan Popovici, <https://www.youtube.com/watch?v=o3tv35f5Q4A>

¹² Ion Stelea, Gheorghe Munteanu-Murgoci unul dintre cei mai mari geologi ai României, în „Țara Bârsei”, Anul XI-XII (XXII-XXIII), 2012-2013, pp. 205-207.

¹³ Octavian Moșescu, *Oaspeți de altă dată*, Editura Litera, București, 1972, pp. 29-30.

¹⁴ Denumirea de Coasta de Argint a fost exprimată de geologul George Munteanu Murgoci, care în 1913 a vizitat zona împreună cu un grup de cercetători și ar fi exclamat: „Vedeți dragii mei, acolo e Golful de Argint, acolo mi-aș dori să am o colibă cât de mică”, acesta îndeplinindu-și visul peste câțiva ani „când și-a zidit la Balcic o casă, în stilul templelor grecești, cu deschidere spre mare, una dintre primele case ale acestui nou oraș”. Ana Maria Măciucă, *Balcic, școala de pictură de la malul mării*, în „Contemporanul”, Nr. 12, decembrie, 2021, p. 38.

<https://www.contemporanul.ro/cronica-plastica/balcic-scoala-de-pictura-de-la-malul-marii.html>

¹⁵ Bisoca (astăzi comună) era o localitate montană situată la acea vreme în plasa Râmnicu Sărat. Tatăl savantului a mai avut un frate, Toader Murgoci, rămas în Bisoca și ai cărui urmași sunt răspândiți astăzi în diferite zone ale țării. Unul dintre păstrătorii documentelor familiei Murgoci este strănepotului Constantin Murgoci, care a publicat mai multe articole în acest sens. Vezi, Constantin Murgoci, *Gh. Munteanu Murgoci - Fiu al plaiurilor buzoiene - Biografia unui mare savant*, în „Analele Buzăului”, IV, Buzău, 2012, pp. 79-92.

¹⁶ Idem, *Itinerar fotografic în viața și opera lui Gheorghe Munteanu-Murgoci*, în „Țara Bârsei”, an XI-XII (XXII-XIII), 2012-2013, serie nouă, nr. 11-12, Brașov, 2013, p. 225.

¹⁷ Constantin Murgoci, *Itinerar fotografic...*, p. 222.

¹⁸ Ion Băncilă, geolog, care își bazează povestirea pe datele biografice oferite de Maria Teodorescu, o nepoată a lui Murgoci, nota că Gheorghe Murgoci s-ar fi născut într-o căruță, pe drumul care leagă localitatea Ghecet (astăzi Smârdan) de Măcin și că nașterea ar fi fost înregistrată la Măcin. Constanța Călinescu, *Reprezentanți ai Dobrogei în știința și cultura românească*, Constanța, 1969. Cei care susțin că nașterea lui Gheorghe Murgoci a fost înregistrată la Brăila sunt: Ștefan Aftodor, Gabriel Pascu, *Din viața și activitatea lui Gheorghe Munteanu-Murgoci*, Editura Proilavia, Brăila, 2020, pp. 13-16. Vezi și Valentin Popa, *Viața și faptele lui Gheorghe Munteanu-Murgoci*, în „Colocvii dunărene”, anul I, nr. 5-6, iulie-august, 2021, Editura Istros a Muzeului Brăilei „Carol I”, Brăila, p. 42.

Brașov, actualmente cartierul Noua din Brașov¹⁹. Copilăria a fost petrecută la Bisoca, la casele bunicului, Dumitru Murgoci, gospodar de frunte și știutor de carte, era arendașul unor moșii (păduri) ale fostului prim-ministru Lascăr Catargiu.

Între anii 1884-1891/1892, Gheorghe Munteanu-Murgoci a urmat cursurile Gimnaziului/Liceului Real, cunoscut sub numele de Liceul „Nicolae Bălcescu” din Brăila²⁰. Dintre profesorii săi, dascălul Theodor Nicolau i-a sădit pasiunea pentru științe naturale în anii 1890-1891²¹. A trecut de examenele generale în iunie 1891, dar Gheorghe Murgoci nu a putut susține examenul de bacalaureat în vara anului 1891, pentru că nu fusese adoptată legea prin care absolvenților liceelor cu profil real să li se dea dreptul să se prezinte la examenele de bacalaureat²².

Familia Murgoci a locuit în orașul Brăila sau în apropiere, căci activitățile lui Radu Murgoci, de plugar, apicultor și mocan, îl duceau prin Vădeni sau prin Balta Brăilei²³. Apoi familia Murgoci s-a stabilit în Măcin, dar fără a se cunoaște momentul mutării în Dobrogea²⁴.

Cel care avea să marcheze legătura științifică a lui Gheorghe Munteanu-Murgoci cu Dobrogea a fost Ludovik Mrazec (1867-1944), profesor de mineralogie, cristalografie și petrografie, ce revenise în România în anul 1894. Acesta a organizat Catedra de Mineralogie de pe lângă Facultatea de Fizică și Chimie, unde l-a cooptat pe tânărul Gheorghe Munteanu-Murgoci, care a fost atras de acest nou domeniu.

Gheorghe Munteanu-Murgoci și-a luat licența în științe fizico-chimice în anul 1895 și, împreună cu profesorul Ludovik Mrazec, a organizat primele cercetări geologice și petrografice în Dobrogea de Nord și în Munții Meridionali; tot acum va publica și primele sale lucrări științifice. La insistențele profesorului Mrazec, tânărul Murgoci pleacă la Viena, în 1898, pentru a-și complete studiile. Călătoria sa prin Transilvania se desfășura la puțin timp după mișcarea memorandistă, prilej de nouă conlucrare a spiritelor implicate în mișcarea națională de pe ambele versante ale Carpaților. În 1900 își ia doctoratul cu „Magna cum laudae” cu o lucrare din domeniul mineralogiei. Amintim lucrările lui Gheorghe Munteanu-Murgoci, „Ridicări geologice în N. Dobrogei”, publicată în vara anului 1897, și „Minerale din Dobrogea”, apărută în anul 1901.

În colaborare cu Ion Popa-Burcă (1875-1937), profesor de Științe naturale și Geografie²⁵, a elaborat și tipărit, în 1902, manualul pentru clasa a IV-a a învățământului secundar intitulat „România și țările locuite de români”. Acest manual avea rolul de a prezenta spațiul geografic, etnic și cultural românesc unitar²⁶.

¹⁹ Serviciul Județean Brăila al Arhivelor Naționale (se va cita în continuare SJAN Brăila), Colecția Stare Civilă oraș Brăila, Registru Născuți, nr 77/1872, f. 17, act 828. Copie după actul de naștere se regăsește și în articolul semnat de Constantin Murgoci, *Itinerar fotografic*..., p. 223.

²⁰ Gheorghe Murgoci a fost înscris la Gimnaziul Real din Brăila, din anul școlar 1884-1885, sub numele de Munteanu (Muntenu) R. Gheorghe (George). De la 1 septembrie 1888, după reorganizare, a devenit primul liceu real din țară și s-a numit apoi Liceul Real „Nicolae Bălcescu”. Ștefan Aftodor, *Gheorghe Munteanu-Murgoci: o personalitate remarcabilă a Brăilei*, în „Ex Libris”, serie nouă, Nr. 13, Brăila, 2020, p. 43. SJAN Brăila, Fond Colegiul Național Nicolae Bălcescu, Brăila, dosar 5/1887, 30/1889, f. 23, 14/1891, f. 16.

²¹ Gheorghe Munteanu Murgoci a participat și a susținut și o dizertație științifică, în decembrie 1902, la ceremonia comemorativă organizată de conducerea Liceului Real „Nicolae Bălcescu” din Brăila, dedicată împlinirii a 50 de ani de la moartea lui Nicolae Bălcescu.

²² Ștefan Aftodor, *op. cit.*, p. 44.

²³ Tatăl său, Radu Murgoci, era un țăran mocan, călător în căutarea unor pasiuni mai bune practicând păstoritul, <https://www.macin.ro/orasul-macin/educatie/personalitati/>

²⁴ Ștefan Aftodor, *op. cit.*, pp. 42-43.

²⁵ În 1902, Gheorghe Munteanu-Murgoci a fost ca profesor de științe fizico-naturale și geografie la Liceul „Sfinții Apostoli Petru și Pavel” din Ploiești, apoi la aceleași materii și la Liceul „Gheorghe Lazăr” din București, concomitent fiind avansat șef de lucrări la Universitatea din București. Constantin Murgoci, *Gh. Munteanu Murgoci - Fiu al plaiurilor buzoiene ...*, p. 83.

²⁶ Appreciate au fost edițiile din 1914 și 1916 semnate de Gh. Murgoci și I. Popa-Burcă.

În lucrarea „Considerații asupra unei viitoare Geografii a țării” (1903), Gheorghe Munteanu-Murgoci pledează pentru o reformă a geografiei, transformând-o dintr-o disciplină descriptivă într-o știință a cauzalității bazată pe structura geologică, care să integreze pedologia și antropogeografia pentru a servi atât cunoașterii științifice, cât și educației patriotice.

Gheorghe Munteanu-Murgoci, cât s-a aflat în SUA la studii într-o nouă disciplină – agrogeologia, a corespondat cu personalități române din țară, mai ales cu prietenul său, C.I. Istrati. Astfel, îi scria lui C.I. Istrati, în 1905, din California, că: „Am adus și noi ceva în California, costumul românesc. Nevastă-mea²⁷, care cu această ocaziune vă trimite complimentele sale, umblă îmbrăcată în bluze (ii) românești, ce provoacă admirația tuturor. O mulțime de cunoștințe au luat adresa Societății Furnica, pentru procurarea acestor splendide, «beautiful blouse». De altfel, în muzeul de aici e o cameră întreagă cu broderii românești – alături de turcești și indiene – aduse de doamna Stanford din numeroasele ei voiajuri, așa că lumea de aici nu e străină de arta românească”²⁸.

Pasiunea pentru cultura populară românească a fost liantul care a permis stabilirea unei legături între marele sculptor Constantin Brâncuși și familia Murgoci. De la Bristol vestitul artist a primit două felicitări, trimise de Helen Murgoci, fiica geologului și Agnes Murgoci, care îi transmiteau: „Urări pentru sfintele sărbători și la mulți ani! Era vorba că tata (Gheorghe Munteanu-Murgoci, n.n.) are să fie în Paris pentru Crăciun, așa că unii din noi poate o să venim. Tata nu știe încă de succesul lui Radu²⁹, de care ne bucurăm foarte mult. Radu a câștigat o bursă de 80 de lire sterline la Clare College, Cambridge...”³⁰.

Gheorghe Munteanu-Murgoci s-a implicat în susținerea românilor de la sud de Dunăre, mai ales în timpul războaielor balcanice, din 1912-1913, prin publicarea a numeroase articole în care atrăgea atenția asupra ororilor la care erau supuși aceștia pe parcursul confruntărilor din Balcani. În timpul celui de-al Doilea Război Balcanic (1913), geologul Gheorghe Munteanu-Murgoci, sub protecția regelui Carol I, a organizat o expediție în Balcanii centrali (pe câmpul de operații din Bulgaria), ajungând până la Plevna și mai departe la Cherven-Breg (azi, Cherven Bryag, oraș în nord-estul Bulgariei, capitala provinciei Pleven), întâlnindu-se cu diverși ofițeri și soldați, între ei și unii soldați brăileni (în gara din Teliș)³¹. „Ne-am întors în gară, unde cu teamă am băut câte o cafea turcească și ne-am aprovizionat cu un vin excelent de la cârciumă. (...) În gară erau iar cuptoarele manutanței, unde lucrau soldați brăileni, unii cunoscuți mie. Aici în gară am auzit lucruri de necrezut în cea ce privește serviciul sanitar și asistența medicală din armată (...)”³².

²⁷ Agnes Kelly (1874-1929) a fost o personalitate pe măsura lui Gheorghe Munteanu-Murgoci, care a promovat obiceiurile și tradițiile românești. După finalizarea studiilor la Londra, Agnes Kelly urmează cursurile de la Universitatea din München, unde susține teza de doctorat, în 1900, despre „Cercetări asupra secrețiunilor calcaroase în regnul animal”, cu calificativul „Summa cum laude”. La München, Agnes Kelly îl cunoaște pe Gheorghe Munteanu-Murgoci și între cei doi se înfiripă o relație concretizată prin căsătoria din anul 1904, încheiată la Londra. „Luna de miere” a fost de fapt o călătorie de câteva luni în America, desfășurată în anul 1905. Agnes Murgoci, timp de 20 de ani, „s-a dovedit a fi cel mai inimos și asiduu ambasador al culturii populare românești, al românilor în general”, prin articole publicate în reviste de specialitate din Londra, Glasgow, Bristol, Hull, Cardiff etc., în care aborda subiecte referitoare la tradițiile și obiceiurile populare românești etc. Vezi, Virgiliu Florea, *M. Gaster & Agnes Murgoci – avocați în Marea Britanie ai culturii populare românești. Cu 120 de de documente originale*, Editura Fundației pentru Studii Europene, Cluj-Napoca, 2003.

²⁸ Vezi *Gheorghe Munteanu Murgoci către dr. C.I. Istrati*, Stanford University, California, 1 mai 1905, în Biblioteca Academiei Române (în continuare BAR), Fond Corespondență Murgoci, S 46 (9)/DCLXXVIII.

²⁹ Radu-Maxwell Murgoci (1907-1937) era fiul savantului Gheorghe Munteanu-Murgoci și se pregătea în domeniul fizicii atomice; a murit prematur la vârsta de 30 de ani, în Elveția, din cauza tuberculozei.

³⁰ Doina Lemny, *Cristian-Robert Velescu, Brâncuși inedit. Însemnări și corespondență românească*, Editura Humanitas, București, 2004, p. 261.

³¹ Raluca Tomi, *Un geolog pasionat de Balcani și modernizarea societății românești: Gheorghe Munteanu Murgoci (1872-1925)*, în „Studii și materiale de istorie modernă”, vol. XXVII, 2014, anexa 3, pp. 39, 108.

³² *Ibidem*, p. 146.

Arealul sudic al Dobrogei cu județele Durostor și Caliacra au întregit, în perioada 1913-1940, statul român, potrivit Tratatului de Pace de la București, prezidată de România „la anul veseliei triumf din 1913”³³ (28 iulie/10 august), care a pus capăt celui de-al Doilea Război Balcanic, iar potrivit art. II, noua graniță româno-bulgară „va porni de la Dunăre, din sud de Turtucaia, ca să ajungă în Marea Neagră, la miazăzi de Ecrene. Într-un timp de doi ani, Bulgaria va dărâma lucrările fortificațiilor existente și nu va construi altele la Rusciuc, la Șumla, în părțile intermediare și într-o zonă de 20 km împrejurul Balcicului”³⁴.

Gheorghe Munteanu-Murgoci a iubit atât de mult teritoriul de la sud de Dunăre, încât a fost primul savant care a realizat o lucrare despre Cadrilater, și a fost printre primele personalități române care au ridicat o casă în Balcic, aproape de castelul Reginei Maria. A publicat studii precum „Țara Nouă, Dobrogea sudică și Deliormanul”³⁵, în care a combinat preocupările sale pentru geologie și pedologie cu expertiza sa geopolitică, a analizat zonele de interes strategic și etnic pentru România, fiind un observator atent al schimbărilor teritoriale din Dobrogea de Sud și din Balcani³⁶.

În dezbaterile din cadrul Parlamentului de la București, în 1914, s-a amintit: „Și, d-lor, un geograf și un geolog foarte distins și foarte harnic, d. Murgoci, pe care l-ați consultat, pentru că nu a avut nenorocirea (sic! – greșeală de tipar: recte „norocirea” – n.n.) să se ducă la Veneția ca mine, a găsit un fapt etnografic, tot atât de interesant, pe cât și de înduioșător, pe acolo, pe la Caverna ori Ecrene. A găsit într-un sat niște copii cari, jucându-se, numărau românește. I-a întrebat pe românește și n-au putut răspunde; știau numai turcește. Din vechiul graiu românesc nu rămăseseră decât cuvinte care înseamnă numerele; [...] la începutul lui octombrie am întâlnit turmele oierilor de la Seliște, Poiana etc. tocmai aproape de Curtbunar și Dobrici în drumul spre Batova, valea fără iarnă.”³⁷ „Carpații orientali și sudici, Dunărea de jos și coasta de apus a Mării, trebuie să rămâie Țară Românească”³⁸.

În călătoriile sale din Marea Britanie, Gheorghe Munteanu-Murgoci a luat contact cu o nouă mișcare fondată de către generalul Robert-Powell³⁹. Ideile sale ajung și în România. În anul 1913, într-o ședință a „Asociației Sportive” (Federația Societăților Sportive din România - FSSR), profesorul Gheorghe Munteanu-Murgoci a făcut prima comunicare pe tema cercetășiei⁴⁰. În cursul anilor 1913-1914, apare asociația națională „Cercetașii României”, sub patronajul direct al Casei Regale, profesorul Gheorghe Murgoci fiind numit Inspector General al Cercetășiei. Prin Ordinul pe Marea Legiune nr. 31 din 15/28 august 1916, principele Carol delega conducerea către comandanții prof. Gh.D. Mugur și prof. Gheorghe Munteanu-Murgoci.

Gheorghe Munteanu-Murgoci, în 1914, a fost unul dintre fondatorii Institutului pentru Studii Sud-Est Europene, alături de Nicolae Iorga și Vasile Pârvan. Înainte și în perioada premergătoare implicării directe a României în război, Gheorghe Munteanu-Murgoci a susținut prelegeri de geologie și geografie

³³ N. Iorga, 1913 și 1916, în „Neamul românesc”, XI, nr. 85, 18 octombrie 1916, p. 1.

³⁴ *Le traité de paix de Bucarest du 28 Juillet (10 Août) 1913 précédé des protocoles de la Conférence (Ministère des Affaires Étrangères)*, Imprimerie de l'état, Bucarest, 1913, pp. 68-69.

³⁵ G. Murgoci, *Țara Nouă, Dobrogea sudică și Deliormanul, Scurtă descriere geografică completă. O schiță și numeroase fotografii de Voinescu și Murgoci*, Editura „Minerva”, Institut de Arte Grafice și Editură, București, 1913.

³⁶ Raluca Tomi, op. cit. p. 111.

³⁷ Stoica Lascu, op. cit., p. 56. Apud, N. Iorga, *Discursuri parlamentare*, Volumul I-ii, Partea a II-a, „Bucovina” I.E. Torouțiu, București, 1939, pp. 230-231.

³⁸ Gh. Murgoci, *Țara Nouă. Dobrogea sudică și Deliormanul, ...*, pp. 5-9.

³⁹ Robert Stephenson Smyth Baden-Powell, primul Baron Baden-Powell (1857-1941) a fost general-locotenent al armatei britanice și scriitor. Este fondatorul Mișcării Cercetașilor la 1 august 1907, când a organizat pentru tineri și copii o excursie cu cortul.

⁴⁰ Profesorul Gheorghe Munteanu-Murgoci propunea ca „boy scoutsii” români să se numească „panduri”. Propunerea nu a avut niciun ecou. A fost inspector general în comandamentul Marii Legiuni (1915). În timpul retragerii din Moldova (1916-1918), a condus contingentul de cercetași împreună cu prof. Gheorghe D. Mugur.

fizică în cadrul Școlii Superioare de Război, contribuind la pregătirea ofițerilor români prin prisma cunoștințelor despre teren și resurse.

După ce s-a retras cu cercetașii în noiembrie 1916 în Moldova, din fața armatei germane de ocupație, Gheorghe Munteanu-Murgoci a petrecut anii 1917-1918 în mare parte în Basarabia⁴¹ unde, pe lângă găsirea unor locuri de refugiu pentru Institutul Geologic sau cercetași⁴², a fost solicitat de Sfatul Țării să se ocupe de organizarea agriculturii, de cartografierea solurilor⁴³.

În primăvara lui 1917, în condițiile în care se discuta refugiul unor instituții de cultură pe teritoriul Rusiei, se afla în Odessa, de unde îi scria dr. C.I. Istrati despre spiritul său organizatoric și activitatea sa. În acest timp, Agnes Kelly Murgoci a avut o contribuție semnificativă privind apărarea intereselor României în Marea Britanie, mai cu seamă în combaterea propagandei împotriva unirii Transilvaniei cu România.

Sfârșitul Primului Război Mondial a survenit în urma unui cumul de factori militari și politico-diplomatici. Armistițiul din 1918 a dus la finalizarea aspectelor combatante ale Primului Război Mondial și a fost urmat de întrunirea liderilor statelor implicate în conflictul armat, în cadrul conferinței de pace desfășurată la Paris, în „Orașul Luminilor”. Având în vedere lipsa de cunoștințe de specialitate a liderilor dezbaterilor, în prima perioadă a Conferinței de Pace, politicienii și diplomații au hotărât să înființeze Comisia Teritorială Centrală.

În 1919, Gheorghe Munteanu-Murgoci este trimis de către guvernul României la Paris să susțină la Conferința de pace legitimitatea unirii Basarabiei cu țara⁴⁴. Își pune experiența dobândită în susținerea drepturilor ținuturilor locuite de români la est de Prut și Nistru. Cu această ocazie el tipărește un memoriu, pe care îl înmânează delegaților la conferință, iar împreună cu D. Drăghicescu publică o carte intitulată „Les Roumaines d'Ukraine”, în care pleda pentru legitimitatea unificării⁴⁵.

Activitatea politică a tânărului geolog a fost inițial în cadrul Partidului Conservator (P.P. Carp)⁴⁶, apoi în Partidul Naționalist Democrat (Nicolae Iorga și A.C. Cuza). Apropierea de N. Iorga se datora principiilor patriotice comune care-i însuflețeau. Publică articole în ziarul condus de Iorga, „Neamul românesc” încă din 1906 și, de asemenea, în „Sămănătorul”, pe tema tentativelor eșuate de maghiarizare sau

⁴¹ Gheorghe Munteanu-Murgoci, la 1 aprilie 1917, scria de la Odesa doctorului C.I. Istrati, că: „După propunerea profesorilor de agronomie și geologie, d.nii Nabokich și Lascarev, rectorul a admis ca să mi se puie la dispoziție în Universitate atâtea săli, câte vom avea nevoie și un laborator de chimie, pentru lucrările de petrol. Lumina electrică. Gaz, apă vom avea peste tot, plus tot ce trebuie laboratorului și Institutului și ca bibliotecă și ca substanțe. Camere de locuit sunt în Odessa și în împrejurimi destule și nu scumpe; alimente în abundență, dar scumpe”. Scrisoarea lui Murgoci către dr. C.I. Istrati, Odessa, 1 aprilie 1917, în Raluca Tomi, *op. cit.*, pp. 146-148.

⁴² Cercetașii români au fost repartizați în diferite puncte din guvernămintele Ekaterinoslav și Crimeea. Cantonamentul s-a aranjat în sate sănătoase, plătindu-se oamenilor 20 copeici pentru fiecare cercetaș pe noapte, pentru paie, apă etc. Cercetașii sunt destinați în următoarele localități: Ekaterinoslav – 250; Hortița – 600; Mirovaia – 200; Samoilovna – 750; Novomosovsc – 100; Rozofca – 100, toate în guvernământul Ekaterinoslav; Simferopol – 500, Bacciserai – 500, în Crimeea; Rostov pe Don – 1000. Ibidem, pp. 147-148.

⁴³ Ibidem, pp. 121; Ștefan Cantunari, Em. Protopopescu Pake, *Gh. Munteanu Murgoci geolog (1872-1925)*, Editura Națională, București, 1936, p. XIV.

⁴⁴ Din partea României, din echipa de experți au făcut parte trei geologi: academicianul Ludovic Mrazec (1867-1944) și cei doi foști studenți și asistenți ai săi: Gheorghe Munteanu Murgoci (1872-1925) și academicianul Gheorghe Macovei (1880-1969).

⁴⁵ D. Drăghicescu, *G. Murgoci, Les Roumains d'Ukraine*, Paris, 1919.

⁴⁶ „(...) Eram și eu printre cei vreo 30 care am primit botezul politic chiar de la marele șef, Carp. Mai mulți colegi frecventau saloanele membrilor marcanți ai partidului, unde cei mai pricepuți lideri ai partidului ne inițiau în ale politicei. [...] De la o vreme m-am retras, mai ales de la 1906, căci am văzut că nici eu nu sunt de politică, dar nici politica de mine și de șase ani stau și judec lucrurile după capul meu. (...) chestiunea externă a partidului carpest [în 1911, n.n.] s-a pus foarte clar și șeful a trebuit să dea lămuriri. (...) Șeful vorbise de poziția noastră geografică grea dar importantă, de fericirea că Dunărea curge tocmai prin țara noastră; dezvoltase interesul ce-l au marile puteri ale Europei ca să fie o țară mică, și nume noi, la gurile Dunării. A arătat că România nu va pieri niciodată cel puțin cât va curge Dunărea spre Marea Neagră (...).” Raluca Tomi, *op. cit.*, pp. 124-125.

rusificare a satelor românești din Ardeal sau Basarabia. Pe lângă interesul științific, călătoria prin Basarabia și dincolo de Nistru, și dincolo de Odesa chiar, s-a dovedit marcată de problematica interesului național. Se arată impresionat de extinderea comunităților de români-moldoveni în ținuturile transnistrene la cincizeci de kilometri mai spre est și chiar mai departe, în stepa ucraineană, spre Bug și Nipru⁴⁷. Subiectul preferat al acestor articole era „chestiunea țărănească”, situația economică a acestei clase cu un an înaintea marii răskoale. Aprobă în articolele sale atitudinea de revoltă împotriva arendașilor evrei și a altor categorii de afaceriști, exprimată de Nicolae Iorga în articolele sale și în programul partidului său naționalist. A jucat un rol în punerea în practică a reformei agrare în perioada de după război.

În 1929, la doar câțiva ani după moartea prematură a savantului, răpus de boală la doar 53 de ani (5 martie 1925), a murit și soția sa, Agnes, iar în 1937 a decedat și unul dintre copii, Radu-Maxwell. Gheorghe Munteanu-Murgoci a fost până în aprilie 1918 în Basarabia, cu două călătorii în Rusia (martie și august 1917). În Basarabia, Gheorghe Munteanu-Murgoci cunoștea oamenii și locurile, pe de altă parte ajunsese să exploreze Ucraina pentru studiile sale pedologice. N. Iorga în 1936, spunea despre Gheorghe Munteanu-Murgoci, că „Petrecea, muncea, călătorea, cu același avânt... Era încredințat de tot ce spunea și încălzit de tot ce stătea să facă”⁴⁸. La Chișinău, Gheorghe Munteanu-Murgoci a avut o relație de scurtă durată cu Olimpia Constantinescu, o profesoară de limbi străine. Miron Constantinescu (1917-1974) a fost fiul nelegitim al lui Gheorghe Munteanu-Murgoci, din această relație. Miron Constantinescu va ajunge un cunoscut demnitar comunist și un apreciat profesor de sociologie. Familia acestuia va sfârși însă în condiții dramatice: soția ucisă de propria fiică, bolnavă de schizofrenie, cei doi băieți dispărând și ei în condiții suspecte⁴⁹. La 30 aprilie 1934, în parcul din fața Institutului Geologic din București, în prezența Regelui Carol al II-lea, a premierului Gheorghe Tătărăscu și a unei asistențe numeroase formate din academicieni, profesori universitari, prieteni apropiați, se dezvelea bustul lui Gheorghe Munteanu-Murgoci, realizat din inițiativa Asociației petroliștilor români. Regele Carol al II-lea spunea: „Inaugurez astăzi cu mare emoție bustul celui care mi-a fost profesor și care a trudit întreaga viață pentru nația și pământul românesc”⁵⁰.

Printre lucrările artistice ridicate în Cadrilater era și monumentul lui Gheorghe Munteanu-Murgoci din Balcic, inaugurat în 1938, care era amplasat în zona de coastă a orașului, aproape de castelul reginei Maria⁵¹. Acesta comemorează contribuția savantului la studiul geologic al regiunii Dobrogea în perioada administrației românești, fiind parte a patrimoniului cultural român din zonă.

Gheorghe Munteanu-Murgoci, primul docent universitar din România, savant cu viziune, este unul dintre marii geologi ai lumii, un deschizător de drumuri în știință și ctitor de instituții. A fost un susținător al mișcării naționale și a recunoașterii internaționale a României Mari.

⁴⁷ Valentin Popa, *op.cit.*, p. 43.

⁴⁸ Andrei Pippidi, *Din scrisorile lui G. M. Murgoci*, în „Plaiuri sălăcene”, Anul XXVII, (Seria nouă), Trimestrul III, Nr. 81, 2014, p. 10.

⁴⁹ Vezi, Stefan Bosomitu, *Miron Constantinescu. O biografie*, Editura Humanitas, București, 2014.

⁵⁰ Raluca Tomi, *op. cit.*, p. 107. Em. Protopopescu-Pake, *Inauguration du buste de G.M. Murgoci*, Extrait des „Comptes Rendus des Séances de l'Institut Géologique de Roumanie”, tom. XXII, séance du 11 mai 1934, București, 1938, p. 3.

⁵¹ C. Budeanu, Alexandrina Petrescu, *Realizări tehnice și economice în Cadrilaterul Dobrogean*, în „Analele Dobrogei”, XIX, tom nr. 3, 1938, p. 49.

ASPECTS OF THE LIFE OF THE SCHOLAR GHEORGHE MUNTEANU-MURGOCI

Abstract: *Dobruja, through its geological composition and the space it occupies within the Carpathian foothills and in the regional geological area of the Black Sea, determined the fundamental, theoretical geological research, requesting the participation of foreign and Romanian specialists with stratigraphic, mineralogical, tectonic studies, interested in achieving regional syntheses. One of them was Gheorghe Munteanu-Murgoci, corresponding member of the Romanian Academy, eminent geologist, pedologist and geographer, pioneer in Romanian science. He was a promoter of the national movement that had as its crowning achievement the creation of the unitary national state. The scientific work of Gheorghe Munteanu-Murgoci followed two orientations: geology-mineralogy-petrography and the study of soils in Romania. After the Sarmatian period, the entire Dobrogea emerged from the waters of the Sea and remains a continent to this day. As for the age of the terraces, the conclusion reached regarding the upper terrace is due to Gh. Murgoci, who, for the first time, based on the analysis of gravel and especially sand brought by rivers from the Carpathians, but also from the Balkans, showed that the Danube did not exist in that part. With the formation of the Romanian Plain as a dry land, the course of the Danube is also individualized.*

Keywords: *Dobruja, Gheorghe Munteanu Murgoci, geology, mineralogy, Silver Coast.*